

Zachte pedagogische krachten: geduld, stilte, verwondering

Interpassieve lezing
JenaParade 28 mei 2026

Joop Berding
www.joopberding.com

Beleef de Natuurtuin

MEES MUIS

SSsst!!!

Wees eens stil. ik moet een beetje opletten want er zijn dieren die mij op willen eten. zoals roofvogels, meeuwen, mollen, reigers en kraaien. Maar ook katten zitten me achterna. Wil je mij helpen? Als het heel stil is kan ik horen of er gevaar is.

OPDRACHT

"Wees eens 1 minuut stil.
Welke geluiden hoor je allemaal?"

De dominantie van het 'doen'

- Onderwijs als activistische werksoort
- Ooit was de 'doe-school' een progressief ideaal
- De misvatting van 'leren door doen': reflectie als 'scharnier'
- Samen-samen-samen-samen – altijd en overal?
- Vita activa en vita contemplativa (naar Hannah Arendt)
- Wanneer is er tijd/ruimte voor innerlijkheid?

Fridjof Nansen, Rotterdam, met dank aan
Floris van der Klein

De jachtigheid van (veel van) ons onderwijs

- Het haastige schoolkind en de opgejaagde leraar
- Machinedenken
- Versnelling (Hartmut Rosa): snelheid als dominant kwaliteitscriterium
- Externe invloeden ...
- ... zie je terug in de heersende **taal**: planning, effectiviteit en efficiëntie, (gelijke) kansen, achterstandsbestrijding, (basis-)vaardigheden, gedrag, leerproblemen, leeropbrengsten, talentontwikkeling ...

- Hoe praten we over kinderen? (en als we onder elkaar zijn..?)
- Hoe komen we af van onderwijs als ziellose productie?
- Is het niet tijd voor een andere taal?

Geduld

- Een eeuwenoud begrip
- Een filosoof over geduld: Cornelis Verhoeven
- Geduld als vertraging
- Geduld als 'de tijd nemen' – Theo Thijssen
- Geduldig onderwijs/-zen als *verzet*

‘We moeten in de school een beetje royaal zijn; wat kalmer; wat gemoedelijker; wij moeten van alles *proberen*; wat in een uur niet komen kan, geven we twee uur; als de *lust* er maar in blijft; kinderen zijn zo optimistisch en de Natuur is zo wijs en goed; waarom zullen we dan toch met een soort zelfkastijdingswoede ons vak tot een hondenbaantje maken?’

- Theo Thijssen, ‘De korrigeervloek’, 1905

Stilte

- Stilte is er in soorten: 'natuurlijk' en afgedwongen, weldadig en ongemakkelijk, van binnen en van buiten
- Herrie in de klas: stilte als onderbreking
- Petersen en Montessori over stilte
- Simone Weil over stilte, concentratie en toewijding aan de schooltaak

‘Twintig minuten intense en onvermoeide aandacht zijn oneindig meer waard dan drie uur van ijver met gefronste wenkbrauwen, waarvan men zegt met het gevoel zijn plicht te hebben gedaan: heb ik even goed gewerkt’.

- Simone Weil, ‘Overdenkingen over de goede manier van studeren...’, jaren ‘30

De Vrije Ruimte, Den Haag

Verwondering

- De bijzondere ervaring van de verwondering; (nog) geen taal kunnen geven aan je ervaring
- De herkomst van verwondering: Plato
- Wat verwondering **niet** is
- Wat verwondering **kan** zijn: wonderstruck beholding (Hannah Arendt)

- Verwondering overkomt je
- *Ver-wonder-ing*
- Verwondering als onderbreking van zekerheden
- Tegen de 'ont-tovering' van de wereld

‘De verklaring waarom het elk jaar lente wordt, neemt mijn verwondering over de lente van dit jaar niet weg.’

- Cornelis Verhoeven, *De duivelsvraag. Een pleidooi voor beschouwelijkheid*, 1983.

Een methodiek van geduld, stilte en verwondering ..?

- Een kwestie van de juiste volgorde →
- Eérsst de pedagogiek, dan de didactiek (Langeveld)
- Eérsst de 'waartoe'-vraag, dan pas 'hoe' en 'wat'
- Eérsst een (levens)houding, een *èthos*: **hoe sta jij zelf in de wereld?**
 - Hoe ontvankelijk ben jij, verwelkom jij stilte?
 - Hoe staat het met je geduld en ongeduld met kinderen?
 - Verwonder jij je nog wel eens over iets?

Beleef de Natuurtuin

BAS BOOTSMANNETJE

Heb je me weleens gezien. Zou best kunnen van niet. Ik ben een waterdier en leef in poldersloten. Ik word ook wel rugzwemmer genoemd, omdat ik onderwater op mijn rug zwem. Ik kijk dan naar de wolken. Daar zie ik allemaal vormen en figuren in.

OPDRACHT

"Ga hier zitten. Kijk naar boven. Wat zie jij in de wolken? Zijn er geen wolken, doe je ogen dan dicht en rust lekker even uit."

De paradoxale vraag: *wat te doen?*

- Daarom misschien de betere vraag: *wat is wijsheid?*
- Aandachtig omgaan met mensen, dingen en gebeurtenissen
- ... om deze tot hun recht te laten komen
- Doelbewust vertraging inbouwen, door de dag en de week heen
- Ophouden met onderwijs tot op de mm² te organiseren (Langeveld)
- Een andere taal over onderwijs (*her*)invoeren

- ‘Dit is eigenlijk onze enige morele taak: in zichzelf grote vlaktes van rust ontginnen, steeds meer rust, zodat men deze rust weer uitstralen kan naar anderen. En hoe meer rust er in de mensen is, des te rustiger zal het ook in deze opgewonden wereld zijn.’

- ETTY HILLESUM, 29-9-1942

Meer lezen of luisteren?

- Tjipcast over vertraging, geduld en aandacht 10 april 2022:
<https://tjipcast.nl/filosofie/is-het-tijd-voor-meer-vertraging-in-filosofie-en-onderwijspraktijk-tjipcast-173-met-joop-berding/>
- Jenaplan Nederland de Podcast, afl. 9: Stilte! 17 mei 2024, met Floris van der Klein en Joop Berding